

Leren van groepswork met jongeren

Groepswork met jongeren in de wijk

Jolanda Sonneveld & Judith Metz

Uitgeverij SWP, 2015

Prijs: € 16,80

Vanuit het Amsterdams Kenniscentrum Maatschappelijke Innovatie hebben de auteurs een uitstekend boek geschreven. Het boek is bedoeld als theoretische basis voor studenten, docenten, professionals, vrijwilligers en management en fungeert tevens als naslagwerk, maar ik vond het als groepstherapeut ook zeer interessant om te lezen. Immers, ook wij werken vaak met jongeren die in moeilijke omstandigheden opgroeien en een pedagogische benadering nodig hebben. Je realiseren dat jongeren een korte spanningsboog hebben en veelal praktisch zijn ingesteld, is van belang bij de programmering van activiteiten en bij het variëren in werkvormen. Ik denk dat we hier als groepstherapeuten van kunnen leren als het gaat om het inrichten van therapieprogramma's, omdat we onze cliënten nog wel eens overschatten en er meer kenmerken van jongerengedrag aanwezig zijn

dan we geneigd zijn te denken.

Mij was niet bekend dat het groepswork de democratische waarden zo duidelijk wil uitdragen. Ook dat is een aspect dat in groepstherapie aan de orde komt, maar eigenlijk niet zo geëxpliciteerd wordt. Het lijkt me van belang om dit aspect toe te voegen in onze uitleg over het belang van het werken met groepen in de ggz.

In het boek wordt de ontstaansgeschiedenis van het jongerenwork besproken, de pedagogische opdracht, de doelen, de doelgroep, de voorwaarden waaronder jongerenwork kans van slagen heeft en de resultaten en maatschappelijke effecten zoals deze naar voren komen in de wetenschappelijke literatuur. Uitgebreid aandacht wordt besteed aan het methodisch handelen, dat kennis vraagt op drie terreinen, namelijk de groepsdynamica voor het inzicht in de fasen van het groepsproces,

het methodisch handelen bij het opzetten van groepen, en de methodische principes die inhoudelijk invulling geven aan de wijze waarop het contact met de groep wordt aangegaan.

Met dit boek hebben de auteurs voor ogen begeleiders van groepen jongeren te ondersteunen in hun taak door hen te voorzien van kennis. Naast kennis zijn volgens de auteurs persoonlijk commitment, normatief reflecteren, ambachtelijkheid en legitimatie noodzakelijke voorwaarden voor het wel-slagen van groepswork met jongeren.

Ruggengraat

Met de huidige transities vormen de wijk-teams de ruggengraat van de nieuw ingerichte sociale infrastructuur. De auteurs stellen dat de aandacht voor begeleiding van groepen jongeren groter is dan ooit vanwege drie omstandigheden. Ten eerste is het versterken van participatie het uitgangspunt geworden van zowel het sociaal beleid als het jeugdbeleid. De verzorgingsstaat zou te veel individuele oplossingen voor problemen van burgers hebben willen bieden, terwijl groepsgerichte interventies goedkopere en in veel gevallen ook betere oplossingen kunnen bieden. Ten tweede groeit de huidige generatie jongeren op in een maatschappij waarvan de diversiteit nog nooit zo groot is geweest. Via groepswork kunnen jongeren leren omgaan met mensen die anders zijn, en de vaardigheden, omgangsvormen en sociale codes leren die daarvoor nodig zijn. Ten derde vraagt begeleiding van jongeren in de vrije

tijd aandacht omdat een groeiende groep jongeren negatief bejegend wordt of ervaart dat hun omgeving te weinig op hen is afgestemd. Hoewel onderzoek laat zien dat niet etniciteit, maar opleidingsniveau en armoede risicofactoren vormen, is de positie van jongeren met een migratieachtergrond – 1,2 miljoen jeugdigen – aanzienlijk slechter. Dat betekent dat er een groep jongeren is die ondersteuning nodig heeft om zich positief te kunnen ontwikkelen in het domein van de vrije tijd.

Zuilen

Interessant is dat het jongerenwerk op het einde van de negentiende eeuw is ontstaan, toen nieuwe arbeidsverhoudingen, gezins-situaties en leefomstandigheden andere eisen stelden aan opvoedingsinstituten en jeugdbewegingen populair werden. Vanuit elke zuil werd een aanbod ontwikkeld gericht op de ontmoeting tussen verschillende bevolkingsgroepen met veel ruimte voor ontmoeting en ontspanning, met het doel de lagere klassen deelgenoot te maken van de cultuur van de burgerij.

In de uitvoering had en heeft het jongerenwerk het echter moeilijk door, uiteindelijk, een slecht imago, onregelmatige werktijden en het regelmatig ontbreken van noodzakelijke, specifieke vaardigheden voor het onderhouden van contact met jongeren. Zowel professionals als vrijwilligers begeleiden groepen jongeren in hun vrije tijd en dat is voor veel begeleiders zo vanzelfsprekend dat vaak vergeten wordt dat het specifieke deskundigheid vraagt.

De pedagogische opdracht voor jongerenwerk betreft het ontwikkelen van een democratisch ideaal en het aangaan van een pedagogische relatie. In de jaren dertig komt in de Verenigde Staten *social group work* op vanuit de gedachte dat jongeren door groepservaring mogelijkheden krijgen aangereikt om te groeien en verantwoordelijke burgers te worden. Het gaat hierbij expliciet om democratische groepen waarin jongeren zeggenschap wordt geboden. Het werken met *social groups* staat voor een *way of life* waarvoor het gedachtengoed van Dewey inspiratiebron is. Hij stelt dat democratie door elke generatie opnieuw vormgegeven dient te worden. Democratie is geen vanzelfsprekendheid. Opvoeding en onderwijs spelen een belangrijke rol in het zorgvuldig aanleren van normen, waarden, houdingen en vaardigheden die essentieel zijn voor het functioneren in een democratische maatschappij. Daarnaast is het denken van Freire, een Braziliaanse onderwijshervormer, pedagoog en agoog, over het aangaan van de dialoog met jongeren van belang. Hij stelt dat onderdrukten in een ‘cultuur van zwijgen’ leven, een fatalistisch zwijgen, dat slechts doorbroken kan worden door een bewustwordingsproces op gang te brengen. Daarvoor is het woord van groot belang en dient aanbod goed aan te sluiten op de belevingswereld van de jongeren. In Nederland bleek uit redelijk recent onderzoek dat een kwart van de jongeren op school en thuis niet leert omgaan met hun gevoelens. Maar vriendschappen zouden hen helpen dit wel te leren. Voor de pedagogische relatie is gezag van belang, het

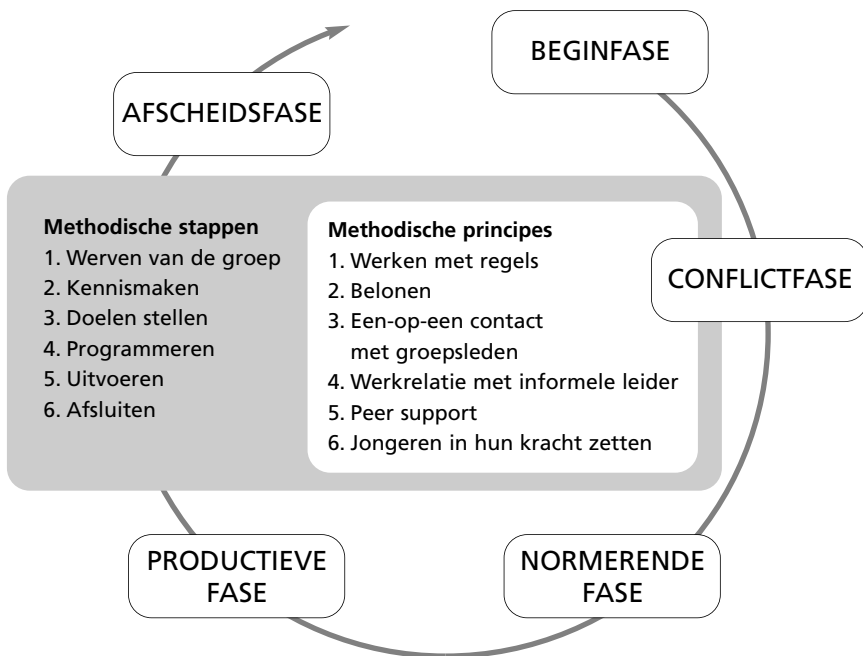
bieden van een voorbeeldfunctie, een positieve benadering van jongeren, dialogiserend opvoeden, het bieden van structuur en het hanteren van een passende leiderschapsstijl afgestemd op de mate waarin jongeren zelf beslissingen kunnen nemen. Het doel van groepswork met jongeren betreft zes domeinen: binding aan de samenleving, vorming, bewust maken van gewenst gedrag, ontspanning, ontmoeting, en verantwoordelijkheid leren dragen. In de literatuur wordt vorming als het belangrijkste doel gezien van groepswork. De auteurs halen een uitspraak van Douglas (1976) aan: *The most common purpose for establishing a group is that it will be supportive and create learning and growth situations for all its members*. Jongerenwerk, zo wordt betoogd, draagt er in de eerste plaats aan bij dat jongeren elkaar als gelijke kunnen ontmoeten. In een multi-etnische samenleving is zowel *bonding* als *bridging* nodig om tegenstellingen tussen groepen te kunnen verkleinen. Ontmoeting is van belang als samenbindend sociaal kapitaal (Putnam, 2000).

Ontwikkelingsfasen van de groep

In het hoofdstuk over methodisch handelen worden de ontwikkelingsfasen van de groep besproken; *forming*, *storming*, *norming*, *performing* en *adjourning* (afscheid nemen), het belang van conflicten en een goede uitwerking daarvan in de groep en het oog hebben voor rollen en de functie van rollen in een groep (zie figuur 1, met dank aan uitgeverij SV P overgenomen uit

het boek). De methodische stappen beschrijven het werven van een groep, het kennismaken, doelen stellen, programmeren, uitvoeren en het afsluiten en evalueren. Onder het programmeren wordt verstaan het bedenken, ontwerpen, ontwikkelen en evalueren van groepsactiviteiten. In de methodische principes komt aan bod het belang van het werken met regels, het belang van belonen van gewenst gedrag, het aanbieden van een-op-een contacten, het aangaan van een werkrelatie met een

informeel leider, het bevorderen van groepscohesie (*peer support*), en het in hun kracht zetten van jongeren. Dit hoofdstuk weet een zeer goed overzicht te geven van essentiële zaken in het werken met groepen. Zo wordt bijvoorbeeld beschreven waarom groepswerkers een jongere individu zouden kunnen spreken buiten de groep om. Het gaat om drie redenen: het bieden van informatie en advies, het geven van emotionele steun of het bieden van een corrigerend gesprek.

Figuur 1. Methodisch handelen van groepswerk met jongeren in het domein van de vrije tijd.

In het laatste hoofdstuk wordt besproken dat resultaatonderzoek naar groepswork met jongeren complex is vanwege de grote diversiteit aan groepen, doelen, methodieken en omstandigheden waarin groepen worden aangeboden en de vraag in hoeverre eventuele verbetering een gevolg is van de geboden begeleiding. Een systematische overzichtsstudie van Dickson e.a. (2013) laat zien dat jongerenwork bijdraagt aan betekenisvolle relaties van jongeren (inclusief sociale vaardigheden), identiteitsontwikkeling en het ontwikkelen van zelfbewustzijn, het vergroten van maatschappelijke participatie, het voorkomen en verminderen van risicogedrag, het ontwikkelen van een toekomstperspectief en het versterken van participatie op school. Een negatief effect dat in de literatuur wordt beschreven, wordt wel deviantietraining genoemd en betreft het overnemen van ongewenst, destructief en zelfs crimineel gedrag. Te weinig structuur aanbieden in groepen en te veel sturing overlaten aan jongeren werkt hiertoe bevorderend. Het eerst aandachtspunt voor groepswork is dan ook dat de groepsleiding een positief en veilig opvoedingsklimaat dient neer te zetten. Het tweede aandachtspunt is het werken met gestructureerde activiteiten, hetgeen leidt tot meer zelfvertrouwen, meer vertrouwen in de toekomst en een beter zelfbeeld. Een derde aandachtspunt is de groepssamenstelling. Onderzoek laat zien dat de negatieve groepseffecten in een groep van jongeren met en zonder anti-sociaal gedrag groter waren dan in een groep die alleen bestond uit jongeren met

anti-sociaal gedrag. Ten slotte wordt aangeraden te werken met *Positive Peer Culture* (PPC), wat een verzamelterm is voor initiatieven die ontwikkeld zijn om de peergroup te gebruiken voor het aanpakken van probleemgedrag van jongeren. Divers onderzoek laat positieve resultaten zien van PPC, maar er zijn ook negatieve effecten van bekend. Verder onderzoek naar het goed kunnen toepassen van PPC is derhalve nodig.

Jonge vluchtelingen

De auteurs laten op overtuigende wijze zien dat groepswork van groot belang is in een maatschappij, maar dat het ook een goede inbedding in kennis en structurering nodig heeft om het kans van slagen te geven en negatieve effecten te voorkomen. Het is goed om ervan bewust te zijn dat democratie een voortdurende investering vraagt van alle participanten in onze maatschappij en dat we degenen die daar niet zomaar in kunnen meegroeien, extra ondersteuning moeten bieden. Daarmee geeft het boek een dringende maar ook hoopvolle boodschap. Ook biedt het hoofdstuk een heldere uiteenzetting van achtergronden en biedt het praktische handvatten voor de groepswerker in het omgaan met (moeilijke) groepen. De uitdagingen die het groepswork met jongeren kent zijn groot. Het groepswork wil een aanbod voor jongeren waarmee het goed gaat, achterstandsjongeren, kwetsbare jongeren en meiden. Dat vraagt maatwerk in het ontwerpen van programma's en tergelege voorbereide en geschoolde begelei-

ders die in staat zijn aan te sluiten bij de behoeften van de betreffende groep, om de positieve aspecten van groepen te kunnen benutten en te kunnen voorkomen dat een *anti-group* ontstaat waarmee averechtse resultaten worden bereikt. In de actualiteit bestaat na een geweldsincident de vraag of jonge vluchtelingen zonder ouders (AMA's) uit Eritrea en Syrië kunnen wonen in een gemeenschappelijke woonvoorziening. Of zijn daarvoor de culturele verschillen te groot en worden deze zoekende en onzekere jongeren hiermee overvraagd en kunnen nieuwe, mogelijk ernstiger botsingen niet uitblijven? Wie werkt met groe-

pen, dient bedacht te zijn op ongewenste bijeffecten en dient ten volle gesteund te worden, met onder meer kennis en reflectie, in het goed organiseren van groepen en de mogelijkheid om adequaat te kunnen bijsturen waar dat nodig is.

Voor groepstherapeuten is het boek ook interessant omdat het groepen in een breder maatschappelijk perspectief plaatst en interessante feiten door de tekst vlecht en duidelijke richtlijnen biedt. Kortom, ik heb het boek zeer geboeid en vanwege de heldere schrijfstijl ook vlot gelezen.

Silvia Pol